

Aarzelende lezers over de streep: met (prenten)boeken aan de slag bij jongeren

1. Inleiding

Een OKAN-klas in Vlaanderen, het laatste uur voor de herfstvakantie. De leerlingen maken op verschillende manieren duidelijk dat ze er geen zin meer in hebben. Tot de leerkracht plots zegt dat ze een geschenk voor hen heeft. Twaalf paar vragende ogen kijken eindelijk in de gewenste richting. “We mogen buiten voetballen!”, roept iemand. “Nee, muziek luisteren!”, hoopt een ander. De leerkracht lacht en haalt een boek uit haar tas. “Ik ga een verhaal voorlezen”, zegt ze veelbelovend. “Ik wist het”, kreunt iemand. Mamoud (14) is echt boos. “Mevrouw, komaan, ik haat lezen”, protesteert hij en de meisjesnaam waarmee hij zijn linkerarm volkrabbelde, verraadde waar zijn interesses wél liggen. “Ik weet het”, antwoordt de leerkracht rustig, “maar dit is een bijzonder verhaal. Het gaat over de liefde, over een meisje dat niet wil trouwen. Luister maar”. Mamoud geeft zich niet zo makkelijk gewonnen. Eerst probeert hij al porrend en schuifelend de aandacht van enkele klasgenoten te trekken. Dan, als dat niet lukt, omdat deze al helemaal in het verhaal zitten, begint hij ostentatief zijn agenda te kleuren. Wanneer blijkt dat het meisje wegloopt omdat ze van haar vader moet trouwen, valt zijn pen stil. En wanneer de leerkracht voorleest hoe een gewiekste jongen het meisje voor zich probeert te winnen, trekt Mamoud een wenkbrauw omhoog en stopt hij met kleuren. De rest van het verhaal blijkt zijn nieuwsgierigheid sterker dan zijn trots en werpt hij af en toe een steelse blik op de voorlezer. Na het lezen vraagt de leerkracht: “En, Mamoud, haat je lezen nog altijd?” De jongen antwoordt met een grijns: “Natuurlijk, mevrouw. Heb je nog zo’n verhaal voor mij?”

2. Weg met de weerstand

Niet alleen in OKAN, maar ook in het bso en tso zijn er veel jongeren zoals Mamoud. Ze houden om verschillende redenen niet van lezen: hun technische leesniveau is te zwak, ze kennen te weinig woorden waardoor ze de plot niet meehebben en afhaken, of ze kwamen nooit eerder in contact met een stimulerende (voor)leescultuur en associëren boeken per definitie met ‘saai’, ‘stom’, ‘moeilijk’. Toch is er hoop, want iedereen

– echt iedereen – houdt van een goed verhaal, ook jongeren zoals Mamoud. Alleen hebben deze aarzelende lezers weinig tot geen succeservaringen met boeken en vinden ze de weg niet naar interessante verhalen en teksten op hun maat. Als leerkracht kan je, met vallen en opstaan, het tij beetje bij beetje keren. Uiteraard hoef je geen wonderen te verwachten. Mamoud zal tijdens de herfstvakantie heus niet naar de bib rennen om een stapeltje boeken te ontlenen. Wel kan je de weerstand tegenover boeken/lezen stap voor stap wegnemen. Samen genieten van een goed verhaal is hierbij een eerste stap.

3. De liefde doet het altijd

De Amerikaanse leesexpert Daniel Willingham (2017) stelt dat leesattitudes in de eerste plaats emotioneel gestuurd zijn. Leeservaringen in het verleden en de aan lezen gekoppelde emoties bepalen of iemand lezen al dan niet een waardevolle activiteit vindt. Een negatieve attitude tegenover lezen kan je alleen maar veranderen door – en hierin schuilt uiteraard de uitdaging – leerlingen te laten lezen. Willingham ziet twee strategieën om kinderen – en dat geldt ook voor jongeren – aan het lezen te krijgen. De eerste: zorg ervoor dat ze lezen een waardevolle activiteit vinden. Werk met teksten en verhalen die je leerlingen interesseren en laat leerlingen ook regelmatig voor het plezier lezen, zonder opdrachten of inhoudsvragen. Een gouden regel voor wie met pubers werkt: verhalen over de liefde en universele volksverhalen doen het altijd goed. Een tweede strategie om leerlingen aan het lezen te krijgen, is ervoor zorgen dat lezen een evidente keuze is. Maak boeken zichtbaar in de klas, lees voor, ga met je leerlingen naar de bib en organiseer op school regelmatig een (voor)leesmoment.

4. Ramen en spiegels

Met het oog op de diversiteit in onze Vlaamse en Nederlandse klassen voegen we twee strategieën aan Willingham's lijstje toe. Voor de eerste lenen we graag een metafoer van Rudine Sims Bishop, Amerikaans hoogleraar in de onderwijskunde en kinderliteratuur. Kinderen en jongeren, zo stelt zij, hebben boeken nodig die ramen zijn en boeken die spiegels zijn (Bishop 1990). Boeken die als ramen fungeren laten de lezer (of luisteraar) verder kijken en nieuwe werelden ontdekken, realistisch of fictief. In boeken als spiegels kan de lezer zichzelf herkennen, wat een belangrijke voorwaarde is voor de emotionele betrokkenheid bij het verhaal. Precies dit trok Mamoud uit de inleiding over de streep: hij had op school nog nooit een verhaal gehoord of gelezen over iemand die, net als in zijn familie, uitgehuwelijkt werd. Als leerkracht moet je dus weten wat je leerlingen bezighoudt, waarmee ze worstelen en waarover ze dromen. Of zoals een leerlinge in een OKAN-klas ontsteld uitriep, toen de leerkracht een verhaal voorlas over een Turks meisje dat ruzie had met haar vader over een vriendje: “Hé mevrouw, dit gaat over mij!”

Ten tweede moet je je leerlingen de weg wijzen naar deze boeken. In het begin betekent dat vaak dat je de boeken haast letterlijk in hun schoot zal moeten werpen. Het volstaat bijvoorbeeld niet om relevante titels op te lijsten. Aarzelende lezers gaan in de bib niet alle achterflappen scannen om te kijken welk verhaal hen het meest interesseert. Ze grissen gewoon het dunste boek uit het rek, ongeacht de inhoud. Breng zelf de boeken mee naar de klas, lees een fragment voor of begeleid je leerlingen in de bib bij het kiezen van een boek.

5. Prentenboeken, niet alleen voor kinderen

Werk je met taalzwakke jongeren? Probeer dan zeker eens prentenboeken uit in je klas. Het genre heeft verschillende voordelen: het verhaal is kort, de illustraties halen je binnen in het verhaal en de combinatie van woord en beeld zorgt voor een beter tekstbegrip, waardoor de jongere een verhaal aankan dat één tot twee niveaus hoger ligt dan het eigen begripsniveau. Dat prentenboeken alleen voor jonge kinderen geschikt (en bedoeld) zijn, is een hardnekkig misverstand. Sommige prentenboeken – denk maar aan de verhalen van Shaun Tan – zijn in de eerste plaats bedoeld voor oudere lezers. Andere vertellen zo'n universeel verhaal dat iedereen, jong of oud, ervan kan genieten. Ook hier zal je moeten uitproberen en aanvoelen wat wel en niet werkt in je klasgroep.

Enkele vuistregels:

- Kies een boek dat je zelf goed vindt.
- Straal enthousiasme uit.
- Wees ervan overtuigd dat wat je doet belangrijk is.

Het kan ook helpen om je doel te expliciteren: vertel waarom je een boek kiest en wat je ermee wilt bereiken. En tot slot: durf te falen. Natuurlijk is het geen pretje om te moeten vaststellen dat een boek niet aanslaat bij je leerlingen, maar het hoort er helaas bij. En wanneer blijkt dat een boekenhater als Mamoud ondanks zijn protestoffensief stiekem zit mee te luisteren naar het verhaal dat je leest, ben je alle mislukte pogingen zo vergeten.

Referenties

- Sims Bishop, R. (1990). "Mirrors, Windows, and Sliding Glass Doors". In: *Perspectives: Choosing and Using Books for the Classroom*, 6 (3), z.p.
- Willingham, D. (2017). *The reading mind: a cognitive approach to understanding how the mind reads*. San Francisco: Jossey-Bass.